

Štědroň, Bohumír

K dějinám dělnické písně a skladby v Brně

In: *Padesát vítězných let : sborník prací z vědecké konference filosofické fakulty University J. E. Purkyně k 50. výročí vzniku Komunistické strany Československa*. Vyd. 1. Brno: Universita J.E. Purkyně, 1973, pp. 171-177

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/126224>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

K DĚJINÁM DĚLNICKÉ PÍSNĚ A SKLADBY V BRNĚ

BOHUMÍR ŠTĚDRŮN

Dělnické písní byla v poslední době věnována značná pozornost. Bedřich Václavěk, Robert Smetana, zvláště pak Vladimír Karbusický a Václav Pletka i Vladimír Gregor se stali hlavními průkopníky dělnické písně a jejího významu pro dělnické hnutí.

Ve svém příspěvku chci stručně poukázat na význam Brna v dějinách dělnické písně a skladby.

Koncem 19. století, kdy si dělnické hnutí uvědomilo svůj význam a svá práva, stala se česká píseň mocnou zbraní a účinným pomocníkem v boji proti utlačovatelům. Brno stálo mezi průkopníky dělnické písně, ba možno říci, že Brno, mající rozsáhlé zázemí ve významném průmyslu, stalo se dokonce vedoucím činitelem dělnické písně a dělnické pěvecké výchovy vůbec. Dokladem toho jsou především Sborníky, tj. sbírky příležitostných deklamací, výstupů, scén, písní a básní dělnických, které začaly vycházet v Brně péčí Františka Komprdý-Lysického již roku 1890. V těchto Sbornících, jichž vyšlo do roku 1900 celkem třináct, čerpalo naše dělnictvo vydatnou pomoc při sestavování dělnických večerů, besed i zábav. Recitace, výstup, kuplet, dramatická scéna, píseň a sborová píseň byly významným politickovýchovným prostředkem k socialistickému uvědomování dělnického hnutí na Moravě; odtud se šířily i do Čech.

Kromě Sborníků vycházely v Brně také společenské dělnické zpěvníky. František Lysický vydal v Brně roku 1893 jeden z prvních společenských dělnických zpěvníků, nazvaný Ohlas. Sestavil jej známý severočeský dělnický kulturní pracovník František Cajthaml-Liberté. Brzy nato, roku 1900 vydal Komprda-Lysický v Brně svůj Dělnický zpěvník, první vskutku moravský. Spolupráce dělnických hudebních buditelů Lysického a Cajthamla nesla dobré ovoce: dělnická píseň byla zachycena a slibně se šířila a rozvíjela.

Stručný životopis Komprdův osvětlí jeho těžký život, bídu a strádání. Byl rodák z Lysic u Kunštátu, odtud Komprda-Lysický. Narodil se tu z chudobných rodičů roku 1852 a již ve dvou letech ztratil matku. Protloukal se životem střídaje různá zaměstnání od pekařského pomocníka k tkalcovskému dělníku a kolportéru listu Spravedlnost. Roku 1885 účastnil se založení Rovnosti a stal se tu administrátorem. V literatuře a hudbě se vzdělával sám – knihou a praxí.

Hlavní jeho pracovní úsilí nastává počínajíc rokem 1890. Jeho syn mu sdělil, že otec cvičil v Dělnickém domě v Brně až 300členný pěvecký sbor. Zpěvem, recitacemi, deklamovánkami, dramatickými výstupy a scénami posiloval dělnické uvědomění. Od roku 1890 do své smrti roku 1903 redigoval humoristicko-satirický časopis Rašple získávaje největší popularitu mezi širokými vrstvami, zvláště mezi našimi dělníky. V téže době vydával

své proslulé Sborníky, které svou úrovní a bohatou rozmaností pronikly nejen mezi naše dělnictvo, nýbrž i mezi dělníky ve Vidni. Pro svou dobrou úroveň, pestrost a rozmanitost vycházely v několika nákladech. Jako sborník-samouk a dobrý zpěvák nezůstal dělnictvu dlužen ani zmíněný Dělnický zpěvník. Jeho vydání v době, kdy dělnické zpěvníky byly konfiskovány, svědčí o veliké odvaze editorově. Lysický stál mnohokrát před soudem a poznal vězení na Cejlu.

Listujeme-li v Lysického Sbornících a v Dělnickém zpěvníku, poznáme zajímavý poměr dělníků k hudbě. Jevil se hlavně v lásce k lidové a zlidovělé a populární umělé písni nebo skladbě vůbec. Dělníci vymýšleli texty k slavnosti Prvního máje, ke zkrácení pracovní doby, opěvovali svobodu, snili o skutečném domovu, v němž vládne místo sobectví volnost a bratrství a věřili, že zvítězí jejich spravedlivá věc. Jestliže František Komprda-Lysický v básni Sbor dělníků volá: Já jsem dělník. Kdo je víc?, je tím dána cesta, kam směřovali první socialističtí pracovníci svou písní: k sebeuvědomění a k vítězství dělnické třídy.

Naznačenými tématy oplývala dělnická poezie devadesátých let, pěstovaná Peckou, Komprdou-Lysickým, Cajthamlem, Krapkou-Náchodským, Lomnickým a jinými. Protože nebylo okamžitých nápěvů a pohotových dělnických skladatelů, sáhli dělníci a vydavatelé sborníků i dělnických zpěvníků ke známým hotovým lidovým a zlidovělým písním a k populárním skladbám sborovým, původně nástrojovým. Nový dělnický text přizpůsobovali rytmem a veršem zvolené lidové písni a tvořili své básně majíce na mysli určitou lidovou nebo zlidovělou píseň. Tak vznikají dělnické písně, které se zpívají například na hymnu Hej Slované, Kde domov můj?, Moravo, Moravo nebo na lidové písně Nad Berounkou pod Tetínem, Na tom pražském mostě, Slovan jsem a Slovan budu a jiné.

Tak vzniklo sta a sta písní s náplní uvědoměle socialistickou a revoluční. Dělníci a dělničtí básníci užívali takticky jako obranného prostředku písně tehdejší měšťanské společnosti, protože ta byla nejznámější a nepřístupnější; čelili měšťácké třídě jejími vlastními zbraněmi. Je chvalitebné, že se dělníci nevyhýbali ani umělé skladbě, která měla lidový tón a širokou popularitu. Nerozpakovali se například sáhnout po známém sboru Norberta Javůrka Na Moravu, aby na něj vytvořili svou dělnickou hymnu s názvem Agitační.

Této hudebně výchovné činnosti a použití lidové písně nebo umělé oblíbené skladby bylo nejvýš třeba, protože z našich předních skladatelů jen někteří pochopili význam dělnického hnutí a komponovali na dělnické texty. Na prvním místě budiž jmenován Karel Bendl (1838–1897), veliký pěstitel sborové písně. Jako Jan Neruda slovem, tak Karel Bendl zpěvem uvítal první dělnický máj roku 1890 Písní českého dělníka pro jednohlasý zpěv a klavír. Vedle Bendla možno ještě jmenovat Karla Weisse (1862 až 1944), jehož melodie na Písně otrocka Svatopluka Čecha vyšly v Dělnickém zpěvníku kolem roku 1912. Na Moravě k nim přistoupil svými Třemi hornickými písněmi pro mužský sbor (kolem r. 1900) Cyril Methoděj Hrazdira (1868–1926), zák Leoše Janáčka.

Do této souvislosti náleží též Janáčkův poměr k dělnictvu. Ten jako kritický realista, umělec silného sociálního citění, všimal si bedlivě bidného postavení dělníků a brojil proti hrubému násilí. V jeho poměru k dělnictvu můžeme postřehnout několik vývojových stupňů.

První stadium jeho vztahů k dělnictvu se jeví v prostých záznamech nápěvků mluvy dělníků, zedníků, nakladačů ledu a vůbec lidí sociálně slabých. K tomu se nejmýrazněji hodí jako příklad Janáčkovy zachycení typického nápěvku mluvy dělníka, z jehož úst slyšel na brněnském Kolišti (nynější Sady osvobození) stížnost na krutost a bezcitnost bezohledných pánů, vyjádřenou těmito slovy:

Prosím Vás, nevyhánějte mne, dyť je zima!

Psychologicky vzdělaný Janáček vycítil z jeho slov tupou rezignaci a těžkou žalobu člověka. Nejenže zaznamenal v notách dělníkův nápěvek, vyjádřený nejprve na jednom a téměř tónu s málo vyklenutým obloukem veliké sekundy (*Prosím Vás, nevyhánějte mne!*), potom s větším výrazem a dynamickým vzruchem v obrysech kroků malé sekundy a zmenšené kvinty (*dyť je zima*), nýbrž vytvořil z něho samostatnou skladbičku pro klavír. Oba motivy odlišného výrazu a melodického nápěvku spojil tu ve skladbičce s náladou i harmonií impresionisticky laděnou a s dramatickým, dynamickoagogickým vrcholem (*ff, accelerando*) a sekvencovitým srážným během, zakončiv skladbičku smírnou rezignací (*pp, Adagio*). Podobné Janáčkovy záznamy nápěvků mluvy dělníků měly většinou význam jako studijní materiál k pravdivější dramatické tvorbě. Skladatel projevuje nesporné sympatie k dělníkům a jejich utrpení.

Jiný aktivní postoj k dělnické otázce prokázal Janáček v době brněnského tzv. Volgstagu v říjnu roku 1905. Tehdy vytvořil vážnou, cyklickou klavírní skladbu, zvanou stručně *Z ulice dne 1. X. 1905*, v níž jako jediný umělec z Brna a z Moravy oslavil památku stolařského pomocníka Františka Pavlíka, probodeného německým vojákem na prahu Besedního domu v Brně. Situace, za které se odehrávalo toto tragické drama, mělo tyto příčiny: Na začátku října roku 1905 došlo v německy uměle udržovaném Brně k takzvanému Volgstagu, tj. sněmování Němců z celého bývalého Rakouska a zároveň k velikému shromáždění Čechů za účasti slovanských zástupců. Podnět k tomuto českému shromáždění byl dán českým požadavkem zřídit druhou českou universitu v Brně. V zasedání sněmu tehdejšího markrabství moravského byl podán již roku 1903 návrh, aby vídeňská vláda zřídila universitu v Brně. V létě a na podzim roku 1905 vyvrcholily v českých zemích manifestace pro druhou universitu. Protože se vídeňská vláda nechtěla z ohledu na brněnské Němce vyslovit o místě druhé české university, žádali čeští poslanci (23. června 1905) a předsednictvo národní rady moravské (2. července 1905), aby universita byla založena v Brně. Pro Brno se vyslovilo také české studentstvo na manifestaci v Praze (29. června 1905), kde slibovalo, že ani jeden student by se nedal zapsat na jiné universitě než v Brně.

České volání po zřízení druhé university v Brně bylo marné. Brněnští Němci rozpoutali boj proti všemu českému a na zmíněném sjezdu dne 1. října roku 1905 prohlásili, že nikdy nesvolí, aby česká universita byla zřízena v Brně. Německá radnice s policií a četou německého pluku honila a pronásledovala český lid, studentstvo a dělnictvo, které šlo ruku v ruce za společným cílem. Při srážkách mezi pochodujícím českým a německým táborem došlo k prolévání krve. Besední dům v Brně se tehdy stal střediskem a útočištěm všech Čechů. Když následujícího dne (2. října) zasáhlo do nepokojů vojsko, rozešli se čeští demonstranti za zpěvu vlasteneckých písní od Besedního domu. Německá vojenská četa dopadla u vrat Besed-

ního domu stolařského pomocníka Františka Pavlíka (1885–1905) a jeden surový voják vrazil bezbrannému dělníku z Velkého Ořechova, členu sokolské jednoty Brno II, bodák do života. Pavlík po převozu do nemocnice skonal. Další obětí německých štvanic se stal za několik měsíců (31. ledna 1906) dělník František Rezel z Husovic, který byl 1. října 1905 tat do kolena u hotelu Slavia.

Leoš Janáček jako jediný brněnský umělec ihned reagoval na následky německé zpupnosti a násilí na dělnictvu. Horoucně miloval svůj národ, cítil vždy s utlačovanými a trpícími, a proto z jeho duše vyrostl plamenný výkřik proti německému násilnému činu. Dokladem toho je právě trojdílný klavírní cyklus, pojmenovaný *Z ulice dne 1. října 1905*, který zároveň svědčí, jak mocná a pravdivá byla Janáčková sociální struna, která zněla v jeho díle zakotvena zejména od smíšeného sboru Kačena divoká (1885) přes Otče náš, nejpravdivěji v mužských sborech na texty Petra Bezruče (Maryčka Magdónova, Kantor Halfar, 70.000 z let 1906–1907 a 1909) k symfonické baladě Šumařovo dítě (Sv. Čech), až k opeře Z mrtvého domu podle F. M. Dostojevského.

Historie této skladby ukazuje, jak Janáček přísně posuzoval svá díla. Vznikla někdy brzy po pohnutých událostech v Brně jako skladba o třech částech bez později užívaného názvu sonáta. Janáčková žákyně Ludmila Tučková (1882–1960) měla ji hrát na Večírku novinek hudebních, pořádaném Hudebním odborem Klubu přátel umění v Brně dne 27. ledna 1906, ale ve zkoušce před koncertem Janáček odřezal poslední část, patrně smuteční pochod, a vhodil jej do kamen. Tučková hrála potom jen dvě části pod názvem *Z ulice dne 1. října 1905*. Ale i s těmi nebyl Janáček spokojen a později vhodil rukopis zbývajících dvou částí skladby do Vltavy v Praze. Nebýt opisu dvou částí, který si pořídila paní Tučková, nemohla by být skladba vůbec vydána. Prof. L. Tučková totiž přednesla Mistru Janáčkovi o jeho sedmdesátce (1924) dvě zbylé části skladby znovu. Tehdy Janáček uznal, že by mohla být skladba vydána tiskem. Tak došlo k prvnímu vydání skladby v Hudební Matici Umělecké besedy v Praze roku 1924 pod názvem *1. X. 1905* s mottem Janáčkovým:

*Bílý mramor schodiště
Besedního domu v Brně ---
Klesá tu zbrocen krví
prostý dělník Frant. Pavlík ---
Přišel jen horovat za vysoké učení —
a byl ubit surovými vrahy.*

Leoš Janáček.

V prvním i druhém vydání (1949) byla skladba posvěcena

*Památce dělníka
probodeného při manifestacích
za universitu v Brně*

Referáty, které posuzují novou Janáčkovu skladbu, mluví o díle jako o hudebním obrazu s názvem: *Večer dne 1. října 1905*, ač Pavlík byl probodnut teprve druhého října večer kolem 9. hodiny. Referent v Moravské Orlici vytýká první části skladby přílišné užívání disonancí. Druhá

část ho zaujala harmonickým prohloubením, silou a trpkostí hudebního výrazu, čímž připomínala smuteční hudbu z Fibichovy Nevěsty messinské. Z referátu v Lidových novinách se poprvé dovídáme, že skladba vznikla pod dojmem smutné události u Besedního domu — tedy pod dojmem probodnutí dělníka Františka Pavlíka. Zde také poprvé čteme, že první věta se nazývala *Předtucha* a druhá *Elegie*. První měla vzrušivou a ponurou náladu, druhá se vyznačovala hlubokým, bolem provanutým zpracováním s náznaky vojenských signálů.

Při prvním vydání skladby roku 1924 označil Leoš Janáček dvě zbylé části pouze datem pověstného Volgstagu v Brně: 1. X. 1905. Chtěl tím jistě naznačit hlavní příčinu prolévání české krve. Že však měl na mysli především zavražděného dělníka Františka Pavlíka, o tom svědčí Janáčkem připojené věnování na zvláštním věnovacím listě (*Památce dělníka probodeného při manifestaci za universitu v Brně*) a již uvedené motto, jakož i pojmenování první části skladby *Předtucha* a druhé *Smrt* (místo *Elegie*). Jak měla skladba vrcholit v třetí části, a s jakým názvem, nevíme. Jisté však je, že Fr. Pavlík byl Janáčkoví symbolem dělnického bojovníka za práva české university v Brně a jeho zavraždění německou soldateskou dne 2. října 1905 Janáčka inspirovalo ke klavírním skladbám z pouličních národnostních bojů v Brně.

Po stránce umělecké jde o fragment sonáty o třech částech s programními dvěma částmi, jež známe (*Předtucha*, *Smrt*). Osobitá Janáčková sonátová forma se vyskytuje s expozicí, zvláštním provedením a reprízou v první části sonáty (*Předtucha*), kdežto druhá část (*Smrt*) je stavěna z největší části monotematicky se zřejmými oddíly podle schématu ABA.

Melodicky používá Janáček intervalových postupů, připomínajících jeho skladby, které vznikly přibližně v témž období jeho tvořivosti, zvláště cyklus klavírních skladeb Po zarostlém chodníčku (1902—1908) a kantátu Otče náš (1901, 1906). V harmonickém ohledu jeví se tu Janáček dosti statický, uplatňuje širší harmonické plochy a nemoduluje tak často jako jeho vrstevníci Vítězslav Novák, Josef Suk nebo i Josef Bohuslav Foerster. Zato má Janáček v oblíbě sekvencovitý melodický vývin, spojený s harmonickými progresemi.

Obě části fragmentu sonáty jsou psány v typicky janáčkovském slohu, který je dán jedním nápěvem, jednou sčasovkou (zvláštní rytmicky pohyblivá figurace), jednou prodlevou, popřípadě v pozdější době imitací základního nápěvu. To je typická trojice—čtveřice Janáčkovy faktury. Přitom nejvýrazněji proniká sčasovka, tvořící dramatické napětí. Ta se ozývá v první části v intervalech čisté kvarty a veliké sekundy dolů (b, as, es). Z oblíbených intervalů nejvíce zaujme lydická kvarta, kterou zároveň s melodickým typem čisté kvarty a veliké sekundy najdeme v hojně míře v Sušilových a Bartošových sbírkách národních písní moravských. Odvážná, nepravidelná rytmickometrická stránka skladby, její melodický počátek i konec na lehkou dobu, dynamické gradace i ohlas dutých tónů (malá tercie) z 10. skladby Po zarostlém chodníčku (*Sýček neodletěl*) v druhé části sonáty přispívají k celkovému drásavému a dramaticky napjatému výrazu. To vše tvoří z tohoto fragmentu sonáty veliké klavírní dílo tak ideově i slohově odlišné od přírodních obrazů, například cyklu klavírních skladeb Jaro (1902) od Josefa Suka nebo Písně zimních nocí (1903) od Vítězslava Nováka.

Leoš Janáček dal svou fragmentární „dělnickou sonátou“ (Z ulice dne 1. října 1905) najevo také svůj vřelý poměr k české universitě v Brně, postaviv se mezi přední bojovníky za její zřízení jako uvědomělý umělec již roku 1905. Když jí v roce 1928 věnoval mužský sbor při kladení základního kamene Masarykovy university na slova Antonína Trýba (2. dubna 1928), bylo již vítězství české university v Brně v rukou českého národa a Janáček se hrdě hlásil k naší universitě jako její čestný doktor, promováný 28. ledna 1925.

Janáčkův fragment sonáty, věnovaný památce dělníka Františka Pavlika, nemohl být znám v dělnických kruzích a také tam nepronikl. Důvod spočíval v tom, že tato podivuhodná skladba byla hrána jen jedenkrát, a to 27. ledna 1906 v místnostech výstavních, Solniční ulice č. 11, péčí Hudebního odboru Klubu přátel umění v Brně a od té doby nebyla hrána skoro dvacet let. Teprve po vydání (1924) a Janáčkově smrti (1928) doznala značného rozšíření a dnes je považována za Janáčkovu vrcholnou klavírní skladbu.

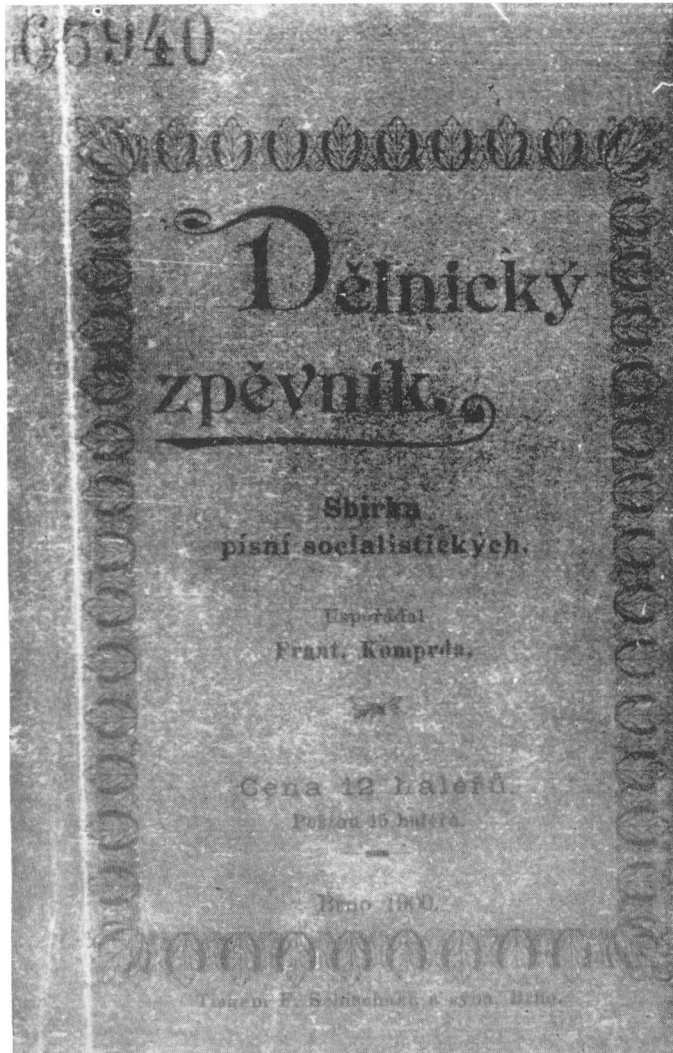
Dělníci v Brně pěstovali do vzniku Československé republiky hlavně lidovou a zlidovělou píseň na nové dělnické texty a snadné umělecké skladby rovněž s novým vlastním textem.

Zásluhou redaktora Františka Komprdy-Lysického a prostějovského Josefa Krapky-Náchodského vyrostly u nás zpěvníky, sborníky i časopisy, které se staly nejen podporou, nýbrž i ozdobou dělnického hnutí.

Morava s Brnem měla značný podíl na šíření dělnické písně a skladby od konce let devadesátých minulého století, kdy Praha a severní průmyslové Čechy zahájily soustavnou pěveckou výchovu dělnictva (1894). Na jaře roku 1894 začal v Praze vycházet dokonce první časopis pro šíření dělnických a jiných písní s názvem Volný pěvec. Vycházel každých 14 dní. V jednom čísle jsem našel Chorál dělnictva pro mužský sbor na nápěv tématu pomalé části Beethovenovy Appassionaty, klavírní sonáty op. 57. Rovněž Fr. Komprda-Lysický používal Volného pěvce a Chorálu dělnictva podle 2. části Beethovenovy Appassionaty. Dělníci dávno znali tento sbor, nazývaný Anděl lásky nebo S nebe zazněl mocný hlas, a zpívány podle textu Aloise Vojtěcha Šmilovského. Byl zpíván též ve školách a vydáván i ve zpěvnicích pro střední školy. Tak jej nalézáme pod názvem Modlitba pod hvězdami ve Zpěvníku pro střední školy od Bertolda Žaluda (Brno 1885). Chorálem dělnictva, upraveným podle melodie 2. části Beethovenovy klavírní sonáty op. 57 (Appassionata) protestovali dělníci proti tyranství, bidě, vybízeli k boji za svá práva a bojovali účinně též proti klerikalismu.

Z Lysického Sborníků a Dělnického zpěvníku, z dělnických písní a sborů té doby zaznívá též pokroková husitská myšlenka, jsou tu vyjádřeny i hlavní požadavky dělnické třídy devadesátých let 19. století, tj. osmihodinová pracovní doba, všeobecné hlasovací právo, svoboda dělnické třídy, boj proti klerikalismu. Tak poznáváme význam Brna v dějinách lidové — lépe řečeno poloumělé dělnické písně — i význam sbormistra-pořadatele Dělnického zpěvníku Františka Komprdy-Lysického: při desátém výročí jeho smrti ho Josef Hybeš nazval „miláčkem, velikánem a

m i s t r e m“.

14' Titulní list Dělnického zpěvníku
Františka Komprdy-Lysického z r. 1900 (Brno).

PRAMENY A LITERATURA

- Československý hudební slovník osob a institucí* (redigovali Gracian Černušák, Bohumír Štědroň a Zdenko Nováček). 2 svazky, Praha 1963 a 1965.
- Vladimír Gregor, *Zazní písní vznešená!* Antologie dělnických zpěvů 1. Praha 1973.
- Josef Hybeš, *Upřímná vzpomínka na zemřelého soudruha Františka Komprdu*, Rovnost, 26. dubna 1913, str. 3.
- František Jordán: *Radikální dělnické hnutí na Moravě v 80. letech minulého století*. Sborník Matice Moravské, 79, 1960, str. 5–44.
- Vladimír Karbusický—Václav Pletka, *Dělnické písně*. I. a II. díl. Praha 1958.
- Josef Kolejka, *Poznámky k dělnickému hnutí v letech 1901–1904*. Časopis Matice Moravské, 74, 1955, str. 158–166.
- František Komprda, *Dělnický zpěvník*. Sbíрка písní socialistických. Brno 1900.
- Ludvík Kundera, *Janáčková tvorba klavírní*. Musikologie 3. Sborník pro hudební vědu a kritiku. Janáčkův sborník. Praha—Brno, 1953, str. 306–329.
- Blanka Kosková, *Dělnický zpěvník Františka Komprdy*. Strojopis diplomní práce v musikologickém semináři prof. Bohumíra Štědroňe. Brno 1965.
- Zdeněk Konečný, Přemysl Novák, *Účast dělnictva a sociální demokracie v boji o založení české university v Brně*. Sborník prací fil. fak. BU, LV., 1955, C 2.
- V. L. Liberté, (František Cajthaml) *Ohlas*. Společenský zpěvník dělnický. Brno 1893.
- Rašple. Humoristicko-satirický list dělného lidu. Některá čísla z roč. III (1892) — VI (1895), IX (1898), XI (1900)—XIV (1903).
- Sborník*. Sbíрка příležitostných deklamací, výstupů, písní a básní dělnických I—XIII, Brno 1890–1900.
- Bedřich Sindelář, *Přehled dějin dělnického hnutí na Moravě do hainfeldského sjezdu*. Časopis Matice Moravské, 73, 1954, str. 3–57.
- Bohumír Štědroň, *K dějinám dělnické písně*. Časopis Matice Moravské 70, 1951, str. 204–212 a 485–486.
- Týž, *Beethoven lidový*. Chorál dělnictva podle Beethovenovy sonáty. Časopis Národního musea, Praha 1963.
- Týž, *Předmluva k vydání Janáčkovy sonáty 1. X. 1905*. Praha, Hudební matice, 1949.
- Bedřich Václavěk—Robert Smetana, *Český národní zpěvník*. Písně české
- Týž, *Zu Janáčeks Sprachmelodien*. In Bericht über den JMK Leipzig 1966, Kassel 1970. společnosti 19. století. 2. vydání, Praha 1949.

